

نمادشناسی پوستر

با ویکتور نشانه‌شناسی در بیان مفاهیم ذهنی

www.ketab.ir

سرشناسه: دانشگر، فهیمه، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور: نمادشناسی پوستر: با رویکرد نشانه‌شناسی در بیان مفاهیم
ذهنی/ تألیف فهیمه دانشگر؛ ویرایش شهناز اعتمادی.
مشخصات نشر: تهران: مرکب سپید؛ دانشگاه الزهراء (س)، ۱۳۹۵.
شابک ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۵۹-۱۳-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: چاپ قبلی: دانشگاه الزهراء (س): مرکب سپید، ۱۳۹۴ (۳۳۷ ص.).
موضوع: نشانه‌شناسی موضوع: Semiotics موضوع: علائم و نمادها
موضوع: Signs and symbols موضوع: پوسترها موضوع: Posters
موضوع: پوسترها — طراحی موضوع: Posters — Design موضوع: پوسترها
شناسه افزوده: اعتمادی، شهناز؛ ویراستار شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء
رده‌بندی کنگره: P۹۹/۵۲۴۸ ۱۳۹۵
رده‌بندی دیویی: ۳۰۲/۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۲۶۵۷۷

www.morakabsepid.com

ناشر: انتشارات مرکب سپید

تلفن: ۰۹۱۲۵۱۳۷۶۲۶

ناشر همکار: دانشگاه الزهراء (س)

نمادشناسی پوستر

با رویکرد نشانه‌شناسی در بیان مفاهیم ذهنی

تألیف دکتر فهیمه دانشگر

ویرایش شهناز اعتمادی

طراحی جلد و صفحات:

کارگاه گرافیک فرگاهی

چاپ یکم: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۵۹-۱۳-۵

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

همه‌ی حقوق محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۵	درآمد	
۱۷	مقدمه	
۲۱	نمادشناسی	فصل اول بخش اول
۲۴	نماد و مفاهیم مبتنی بر آن	
۲۷	پیشینه نمادگرایی	
۴۰	نمادگرایی در ستاره	
۴۲	نمادگرایی در زبان‌شناسی	
۴۹	نمادگرایی در هنرهای تجسمی	
۵۹	نمادگرایی و نمادپردازی در	
	گرافیک	
۷۲	مفاهیم ذهنی و نمادپردازی	
۷۹	نشانه‌شناسی	فصل اول بخش دوم
۸۱	نقد	
۸۵	زبان‌شناسی	
۹۴	نشانه‌شناسی	

- ۹۷ _____ نشانه‌شناسی در ارتباطات غیر کلامی
(تصویر)
- ۱۰۴ _____ نشانه‌شناسی در گرافیک (پیشینه)
- ۱۱۴ _____ نشانه‌دیداری
- ۱۲۰ _____ دلالت معنایی و دلالت ضمنی
- ۱۲۱ _____ استعاره و مجاز
- ۱۲۲ _____ فرایند معنا
- ۱۲۶ _____ هنر نمادین
- ۱۳۱ _____ نشانه‌شناسی پوستر

فصل دوم معرّی، پوسترها و تحلیل موردی

- ۱۳۹ _____
- ۱۴۱ _____ آرزو، دنی‌ها
- ۱۴۲ _____ شناسنامهٔ آثار تحلیل شده
- ۱۹۳ _____ بررسی چند پوستر

فصل سوم روش تحلیل

- ۱۹۷ _____ انتخاب روش
- ۱۹۹ _____ شیوهٔ ساختارگرایی
- ۲۰۰ _____ شیوهٔ روان‌شناختی
- ۲۰۰ _____ شیوهٔ اسطوره‌ای
- ۲۰۴ _____ شیوهٔ نمادگرایی
- ۲۰۶ _____ الگوی یا کوبسن
- ۲۰۷ _____ روش تحلیل
- ۲۰۷ _____ ابزار پژوهش

۲۰۸	شیوه اجرا
۲۱۰	تحلیل آماری داده‌ها
۲۱۰	جداول فراوانی (Freq-Place)
۲۱۲	شرح جداول
۲۱۲	نمادهای ریختاری
۲۱۴	نمادهای ترکیب‌شناسانه
۲۱۸	نمادهای نوشتاری
۲۱۸	____ الف. کارکرد زبان‌شناسانه
۲۲۱	____ ب. کارکرد ریختاری
۲۲۴	نمادهای نگی
۲۲۶	نمادهای نوشتاری

۲۳۱ مفاهیم نمادها

فصل چهارم بخش اول

۲۳۳	مفاهیم نمادها
۲۳۳	رمزگان ریختاری
۲۳۳	____ جهانی بودن
۲۳۳	____ زن
۲۳۴	____ آسمان
۲۳۴	____ آب
۲۳۴	____ نور
۲۳۵	____ پرواز
۲۳۶	____ دست و پا (ارتباط)
۲۳۷	____ نوع بشر (کرامت)
۲۳۷	____ کودک

۲۳۸	_____ گل و گیاه
۲۳۸	_____ سر (اندیشه)
۲۳۸	_____ سلاح و خون (قدرت)
۲۳۹	_____ کوهستان
۲۳۹	_____ رنج (بند)
۲۴۰	_____ عدالت
۲۴۰	_____ پرچم و نقشه (هویت)
۲۴۱	_____ سایر نمادها
۲۴۲	_____ رمزگان ترکیب‌شناسانه
۲۴۲	_____ ساختار مورب
۲۴۲	_____ ساختار مرکزی
۲۴۳	_____ ساختار مثلثی
۲۴۳	_____ ساختار نجم
۲۴۴	_____ ساختار عمودی
۲۴۴	_____ ساختار ضربدری
۲۴۴	_____ رمزگان نوشتاری
۲۴۴	_____ کارکرد زبان‌شناختی
۲۴۵	_____ کارکرد ریختاری
۲۴۹	_____ رمزگان رنگی
۲۴۹	_____ سفید
۲۴۹	_____ خاکستری
۲۴۹	_____ سیاه
۲۵۰	_____ سبز
۲۵۰	_____ زرد
۲۵۰	_____ قرمز

۲۴۱ _____ نارنجی و طیف نارنجی ها

۲۵۱ _____ طیف رنگ های آبی

۲۵۱ _____ سایر موارد

۲۵۲ _____ رمزگان تأثیرات ویژه

۲۵۲ _____ عکاسی

۲۵۲ _____ تصویر سازی

۲۵۲ _____ اسلوب بیان

۲۵۵ _____ فصل چهارم
بخش دوم

۲۵۷ _____ نوع رمزگان

۲۶۱ _____ منابع و مآخذ

۲۶۳ _____ الف. فارسی

۲۶۶ _____ ب. لاتین

۲۶۶ _____ ج. منابع معانی نمادها

۲۶۸ _____ د. منابع تصاویر

۲۶۸ _____ ه. برای مطالعه بیشتر

۲۷۱ _____ پیوست

این کتاب به شرح پژوهشی است در زمینه بررسی میزان و چگونگی تأثیر بیان نمادپردازانه در انتقال مضمون‌های ذهنی در پوستره‌های حقوق بشر - به عنوان نمونه پژوهش - با استناد به نظریه‌های نشانه‌شناختی.

در مرور پیشینه پژوهش صرفاً به نقل از آثار مکتوب اکتفا نشده، بلکه ابتدا سیر تکوین و معنای نمادگرایی در ادبیات، اسطوره‌شناسی، روان‌شناسی و هنر به طور عام و در گرافیک به طور خاص بررسی شده و سپس نظریه‌ها و تعاریف موجود در نشانه‌شناسی، معناشناسی و نیز شرح دانش‌های نظریه‌پردازانی چون پیرس و سوسور، ساختگرایانی چون استروس و بارت - در زمینه هنر و به خصوص گرافیک و نیز آثار تحلیلی نشانه‌شناسانی چون گوریوچ و کراوینگر - و در این رهگذر شیوه‌ای خاص‌تر برای تحلیل آثار گرافیک به صورت در زمانی و با مدف جستاری نمادپردازانه در نشانه‌شناسی طراحی شده است.

۷۹ پوستر با خاستگاه حقوق بشر (مبتنی بر تعاریف آدامز و جدید آن) از دو نوع مؤلف ۱. خودجوش (مردمی)، ۲. فرمایشی (قدرت حاکم) و سازاز آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، عقیده‌ای و اخباری از منظر کارکرد تجسمی و فرانسیمی با هدف بررسی و مشاهده پنج نوع نشانه‌ریختاری، ترکیب‌شناختی، نوشتاری تحت دو کارکرد زبان‌شناختی و ریختارشناختی، رنگی و تأثیرات ویژه (effects) تحلیل و آزمون شده است. برای آمار توصیفی و استنباطی از برنامه SPSS استفاده و نهایتاً فرضیه «بیان به شیوه نمادگرایانه در تسهیل انتقال پیام پوستره‌های حقوق بشر با محتوای ذهنی مؤثر است»، بنا به آمار توأم ۵ نوع نماد، که در سطح ۵٪ و نمادهای ریختاری در ۷۹ پوستر مورد آزمایش که در سطح ۱٪ و نمادهای ترکیب‌شناسانه، نوشتاری، رنگی و تأثیرات ویژه که در سطح ۵٪ معنی‌دار بودند، تأیید شده است.

در تمام دوران‌ها پیام‌های ذهنی عمدتاً به روش نمادپردازانه، به مثابه روش بیان و نه اسلوب مکتوب یا جریان هنری مطرح شده‌اند. به سبب اهمیت جایگاه نمادپردازی در نحوه بیان در آثار گرافیکی، هدف این پژوهش دستیابی به چگونگی بیان تجسمی در آثار هنری با محتوای ذهنی است (دو روش دیگر انتزاع و بازنمایی هستند). در ارتباطات دیداری به بیان استفاده از نشانه‌ها (به مفهوم زبان‌شناسانه آن) بیان موضوعات عینی و ملموس که جهان پیچیده‌ای نیست. مشکل وقتی شروع می‌شود که هدف انتقال مضمونی ذهنی باشد.

به دلیل تعدد رسانه‌های گرافیکی ریز گسترگی دامنه مفاهیم ذهنی که امکان انتقال آن‌ها در رسانه‌ها وجود دارد، برای محدود کردن حیطه تحلیل و رسیدن به نتیجه‌ای متقن، در اثبات ضرورت استفاده از روش نمادپردازی، لازم بود چارچوبی در نظر گرفته شود.

لذا پوستر - که رسانه‌ای قاطع و کامل است - با مضمون انتخابی بشر در طیف زمانی حدود ۶۰ سال به عنوان محیط پژوهش در نظر گرفته شد. محزای این آثار که از ژانر فرهنگی، آموزشی، اجتماعی، عقیده‌ای و اخباری‌اند، غالباً غنی است و از نظر محتوایی، زمینه‌هایی چون حقوق زن، مرد، کودک، بزرگسال، نهنسال یا جهان‌شمولی، آرامش، زندگی، آزادی، ارتباط، کرامت انسان، اندیشه، رنج، عدالت، هویت، همبستگی و قدرت را شامل می‌شود.

نگارنده بر آن بوده است که به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

آیا پوسترهای حقوق بشر عمدتاً نمادپردازانه‌اند؟

آیا نمادهای این پوسترها را می‌توان جهانی تلقی کرد؟

چند درصد این پوسترها نمادین‌اند؟

آیا ذهنی بودن محتوای آن‌ها موجب استفاده از نماد شده است؟
 آیا نمادپردازانه بودن این پوسترها در انتقال پیام‌هایشان مؤثر است؟
 آیا دو روش دیگر بیان گرافیکی (انتزاعی و بازنگرایانه) را هم می‌توان به نوعی
 نمادپردازانه تلقی کرد؟

رمزهای شمایی، شاخصی و نمایه‌ای تا چه حد می‌توانند نمادین باشند؟
 با توجه به نتایج پیشینه پژوهش تقسیم‌بندی بیان‌های گرافیک به بازنگرایانه
 (Figurative)، انتزاعی و نمادین (موناری، ۱۹۷۰ و داندیس، ۱۹۳۵) و تقسیم نشانه‌ها به
 گروه شمایی، شاخصی، نمایه‌ای (سوسور، ۱۹۱۳-۱۸۵۷ و پیرس، ۱۹۱۴-۱۸۳۹) به
 نظر می‌رسد هر گروه نمادین / نمایه‌ای و انتزاعی / شاخصی با توجه به نظریه نشانه‌های
 کدگذار، شد و کدگذاری نشده یا آزاد (کراو، ۲۰۰۳) با اندکی تساهل در زمره
 نشانه‌های نمادگرانه قرار می‌گیرند و تحلیل آثار گرافیکی بر اساس چهار گروه
 رمزگان عکاسی، ترکیب‌شناسانه، تایپوگرافیک و رنگی (گورویچ، ۱۹۷۷ و اُل،
 ۱۹۷۱) تا حدودی از منظر نمادشناسی کاستی‌هایی دارد که نگارنده آن‌ها را به پنج
 گروه رینختاری، ترکیب‌شناسانه، نوشتاری، رنگی، تأثیرات ویژه و زیرمجموعه‌های
 مرتبط با هریک افزایش داده است.

برای معنایابی و تبیین مفاهیم نمادسای استخراج شده به گمانه‌زنی نپرداختیم، بلکه
 از دایره‌المعارف‌ها، نقدهای مرتبط با اسطوره‌شناسی، روان‌شناسی (به‌ویژه روان‌شناسی
 پسا فرویدی) و نشانه‌شناسی استفاده کردیم؛ در نتیجه مفاهیم ذهنی پوسترها - چنان‌که
 انتظار می‌رود - به‌رغم تکثر فرهنگی در جهان اکنون به‌طور بکسران و جهان‌شمول
 استنباط می‌شود.

در این پژوهش به کمک سلسله مشاهدات و آزمون‌های سانه‌شناسانه و نتایج
 استنباطی و آماری به تأیید یا رد این مطلب پرداخته‌ایم که: بیان تجسمی - نوشتاری
 به شیوه نمادپردازانه اولاً انتقال پیام ذهنی پوستره‌ای حقوق بشر را ممکن می‌سازد یا
 خیر و درثانی تا چه میزان این امر محقق می‌گردد.

همه سبک‌های گرافیکی متأخر، به تبعیت از دوران شکل‌گیری نمادگرایی، متأثر
 از به‌کارگیری نمادهای فیگوراتیو یا انتزاعی‌اند و اصولاً نمادپردازی صرفاً نقش شیوه
 یا جریان هنری را در هنر گرافیک ایفا نمی‌کند، بلکه این روش به منزله شیوه بیان

برای تأثیرگذاری بر مخاطب، در همه دوران‌ها، به صورت انتزاعی یا فیگوراتیو به کار رفته و می‌رود.

برای بررسی نمادپردازی در هنر گرافیک، بررسی مقدماتی سبک نمادگرایی در ادبیات، که خاستگاه آن است، و به‌خصوص در شعر، لازم بود. پس از آن جایگاه نمادگرایی را در اسطوره‌شناسی، نشانه‌شناسی و روان‌شناسی به اجمال بررسی و بعد از آن با بررسی این سبک در هنر نقاشی و در آخر با بررسی سبک‌های گرافیکی، که عمدتاً از قرن نوزدهم مطرح شده، سعی کرده‌ایم جایگاه نمادپردازی را در هنر گرافیک تدوین کنیم. لذا ابتدا تاریخچه پیدایش سبک نمادگرایی، دلایل شکل‌گیری این اسلوب و نتایج آن را مطرح می‌کنیم.

www.ketab.ir